

Таким чином, проведене дослідження, дозволяє зробити наступні висновки. Отримані результати свідчать про те, що у більшості підлітків рівень особистісної тривожності і реактивної тривожності перевищує середній показник і досягає високого рівня. Це пов'язано з тим, що у підлітків виникає багато внутрішніх конфліктів і протиріч – вони відчують себе дорослими, водночас дорослі їх сприймають як дітей. Всі ці протиріччя та конфлікт в колективі, незрозуміння з боки дорослих, роблять підлітка більш вразливим до різних травмуючих впливів, порушень у значущій для підлітка сфері, що призводить до підвищеної тривожності. Тривожні діти мають схильність до шкідливих звичок невротичного характеру. Тому педагоги мають працювати з такими дітьми, створювати відповідні умови для формування впевненості в собі, адекватної самооцінки та умінь емоційно-вольової саморегуляції.

Список використаних джерел:

1. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. - М.: «МОДЕК», 2000.
2. Детская возрастная психология. – Москва, 1996 – 169 с. Общение и формирование личности школьника / Под ред. А.А. Бодалева и Р.Л. Кричевского.
3. Немов Р. С. Психология: В 3 кн. - 4-е изд.- Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001.- Кн. 3: Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами мат.статистики.- 640 с.
4. Эйдемиллер Э. Тревога и страх/ Э. Эйдемиллер // Всероссийская психологическая газета. - 2003. - № 2. - С.26-28.
5. Костина Л. М. Методы диагностики тревожности/ Л.М. Костина. – Санкт-Петербург: Речь, 2005.

УДК 159.9

О. О. Кияшко

Ціннісні орієнтації сучасних підлітків

Анотація. У статті йдеться про ціннісні орієнтації сучасних підлітків. Визначено зміст термінів «цінність», «ціннісні орієнтації». Здійснено діагностику з метою виявлення життєвих цінностей у підлітків. На основі проведеної діагностики виявлено цінності сучасних підлітків, їх пріоритетність.

Ключові слова: ціннісно-орієнтаційна структура, ціннісні орієнтації, соціальні групи, інститут соціалізації, підліток, соціальне становлення.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы посвященные изучению ценностных ориентаций у современного подростка. Также взято во внимание мнение многих ученых о подростках, то какую характеристику они дают данному периоду; как определяют такие термины как: «ценности», «ценностные ориентации». Для исследования ценностей современного подростка мы воспользовались двумя методиками, а именно: С.Бубнова «Диагностика реальной структуры ценностных ориентаций личности» и Е.Ф.Колобова, П.Н.Иванов «Определение жизненных ценностей личности(Must-test)». На основе

проведених методик ми сумали визначити які цінності у підлітків є домінуючими «важкими» і менш важкими в їхньому житті. З допомогою графіків і таблиць можна наочно подивитися пріоритетність даних цінностей. Як висновок ми дали можливі причини, опираючись на вченого Л.Е Орбан-Лембрик, в зв'язі з чим саме такі цінності домінують, а не інші.

Ключевые слова: ціннісно-орієнтаційна структура, ціннісні орієнтації, соціальні групи, інститут соціалізації, підліток, соціальне становлення.

Summary. The article talks about the value orientations in adolescence, the determination of today's teenagers' values. The content of terms like "value", "value orientation" is determined. Diagnostics has been carried out on the proposed methods to identify life values in adolescents. Values of modern adolescents and the priority in their life have been revealed on the base of the conducted diagnostics.

Keywords: value-orientation structure, value orientation, social group, institution of socialization, the adolescent social development.

Кожне суспільство має унікальну ціннісно-орієнтаційну структуру, у якій яскраво виражена самобутність даної культури. Оскільки набір цінностей, які засвоює індивід у процесі соціалізації, «транлює» йому саме суспільство, дослідження системи ціннісних орієнтацій особистості представляється особливо актуальною проблемою для майбутніх працівників сфери освіти в ситуації серйозних соціальних змін, коли відзначається деяка «розмитість» суспільної ціннісної структури, багато цінностей виявляються спотвореними, зникають соціальні структури норм.

Ціннісні орієнтації, як одна із складових структури особистості, вивчаються в рамках загальної психології, психології особистості, соціальної психології. Багато вчених (Б.Г.Ананьєв, Г.М.Андрєєва, Ю.В.Артюхова, Л.І.Божович, Б.С.Братусь, Л.С.Виготський, В.Гаврилюк, Т.Здравомислов, А.Ф.Лазурський, О.М.Леонтьєв, Б. Ф.Ломов, В.М.М'ясищев, Г.Олпорт, С.Л.Рубінштейн, В.В.Столін, Є.Хмелів, В.Франкл, В.А.Ядов) розглядають проблему цінностей у зв'язку з джерелами активності людини - потребами, предметами цієї активності - мотивами і механізмами регуляції активності [2;6;8].

У кризові періоди стану суспільства (на думку вчених В.Г.Алексєєва, Б.С.Волкова, І.С.Кона та ін.) [2,97]. підлітки виявляються самими соціально нестійкими, морально невідгодованими і незахищеними. Сучасні підлітки відчують гостру кризу в процесі формування їх ціннісних орієнтацій. Перш за все, вона проявляється у відсутності у більшості з них базових цінностей (сенс життя, поняття про життя, духовність, патріотизм і багато іншого).

Практично всі психологи сходяться на думці, що підлітковий вік є абсолютно особливим етапом розвитку особистості.

Як зазначає Б.С.Волков, дорослішання з «дитини в підлітка» незмінно супроводжується прагненням більш поглиблено зрозуміти себе, розібратися у своїх почуттях, настроях, думках, відносинах [4,102]. Саме в підлітковому віці починає встановлюватися певне коло інтересів, яке поступово набуває

відому стійкість. Це коло інтересів є психологічною базою ціннісних орієнтацій підлітка. У цьому віці відбувається переключення інтересів з приватного та конкретного на абстрактне і загальне, спостерігається зростання інтересу до питань світогляду, релігії, моралі, естетики. Розвивається інтерес до психологічних переживань інших людей і до своїх власних. Ми погоджуємося з думкою Т.В.Ескакусто, що «цінності - це суспільно значимі для особистості, соціальної спільноти, суспільства в цілому матеріальні, соціальні об'єкти, духовна діяльність людини та її результати; які соціально схвалювані і формують у більшості людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба» [9].

Ціннісні орієнтації, як найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Вони відмежовують істотне і важливе для даної людини від несуттєвого. У силу цього ціннісні орієнтації виступають важливим чинником, що обумовлює мотивацію дій і вчинків особистості. Ціннісні орієнтації - це внутрішній компонент самосвідомості особистості, який впливає на мотиви, інтереси, установки, потреби особистості, - зазначає Ю.В.Артюхова [6,35].

Останніми роками помітно змінилася система духовних цінностей підлітків. У їх свідомості, моральних орієнтирах чітко проглядаються як елементи оновлення духовних сфер особистості на основі оволодіння загальнолюдськими цінностями, так і негативні тенденції, що існують у суспільстві. Очевидним у соціалізації сучасного підлітка є процес відторгнення міфологізованих цінностей минулої соціальної епохи і формування якісно оновленої свідомості.

Дослідження науковців (зокрема, Л.Е.Орбан-Лембрік) свідчать: зміни ціннісних орієнтацій підлітків зумовлені трансформацією політичної, економічної систем, соціально-психологічною ситуацією у суспільстві. Підліткам властиві спрямованість у майбутнє, стурбованість соціальними проблемами (війни і миру, екології тощо), пошук свого "Я", а також "вакуум" віри, пасивність, дефіцит духовних контактів. Тому важливо уберегти їх від соціальної фрустрації, сприяти зростанню. Інакше вони сконцентрують у собі соціально-психологічні характеристики "маргіналів", що створюватимуть їм труднощі при інтеграції у соціальні інститути та соціальні відносини [7,166].

Для дослідження ціннісних орієнтацій сучасного підлітка ми скористалися методикою С.Бубнової. Вчений-психолог С.С.Бубнова розробила оригінальний підхід до дослідження ціннісних орієнтацій особистості, що включає: концепцію ціннісних орієнтацій як системоутворюючого фактора особистості. Також використали методику П.Н.Іванова и Е.Ф.Колобова «Определение жизненных ценностей личности(Must-test)»[9].

Дослідження ціннісних орієнтацій підлітків проводилося нами в три етапи (теоретичному, діагностичному та аналітичному) в вересні-грудні 2015 року. Після обробки відповідних теоретичних джерел, формування вибірки, було проведено два опитування, за допомогою вищевказаних методик.

Учасниками дослідження є підлітки віком від 13 до 15 років. Кількість - 35 чоловік: 19 осіб жіночої статі і 16 осіб чоловічої статі. Обробка отриманих

результатів проводилась по кожній цінності окремо. Для отримання загальної картини ціннісних орієнтацій, отримані результати представлено у таблиці та на графіку (рис.1)

Таблиця 1

Результати тесту С.С.Бубнової (n=35)

Название шкалы	Значение
Приятное времяпрепровождение, отдых (I)	5
Высокое материальное благосостояние (II)	6
Поиск и наслаждение прекрасным (III)	3
Помощь и милосердие к другим людям (IV)	4
Любовь (V)	3
Познание нового в мире, природе, человеке (VI)	6
Высокий социальный статус и управление людьми (VII)	6
Признание и уважение людей и влияние на окружающих (VIII)	4
Социальная активность для достижения позитивных изменений в обществе (IX)	2
Общение (X)	2
Здоровье (XI)	2

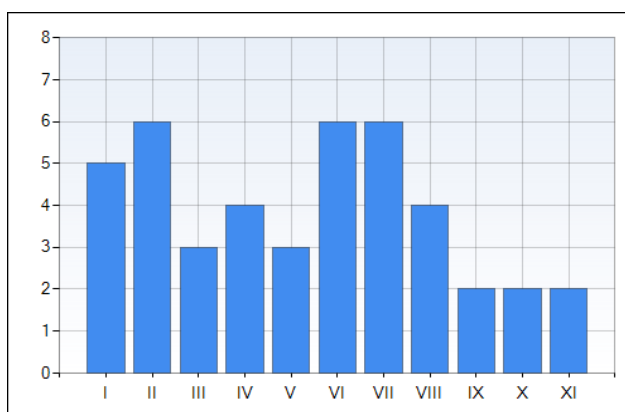

Рис.1. Ціннісні орієнтації підлітків (за С.Бубновою)

Як свідчать результати діагностики, найбільш пріоритетними для досліджуваних є високе матеріальне благополуччя; пізнання нового у світі, людині, природі; високий соціальний статус та керівництво іншими. Не менш важливою для підлітків є така цінність як відпочинок. Середні показники отримали вибори таких цінностей як: допомога іншим та милосердя; визнання інших та увага; пошук прекрасного та насолода ним; кохання. Найменш значущими цінностями для сучасних підлітків за результатами дослідження виявились: соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві; спілкування, здоров'я.

Наступне дослідження було проведено з даною групою підлітків за методикою П.Н.Іванова і Е.Ф.Колобова «Определение жизненных ценностей

личности(Must-test)». Цей тест дозволяє визначити 15 життєвих цілей-цінностей у осіб шкільного та післяшкільного віку. Це – проєктивна (адитивна) методика, яка потребує закінчити речення, що починається з «I must».

Обробка результатів проводилася шляхом співвіднесення відповідей кожного досліджуваного з відповідною цінністю, як загалом так і окремо для дівчат та хлопців. Отриманий бал за даним типом цінності показує ступінь її значущості.

Аналіз даних отриманих за тестом «Определение жизненных ценностей личности(Must-test)»-П.Н.Иванова, Е.Ф.Колобова виявив деяку гендерну різницю в визначенні життєвих цінностей підлітків.

Дівчата першому місцю надали перевагу таким цінностям як «безпека та захищеність»(3,75), «багате духовно-релігійне життя»(3,85). На перше місце виходять такі цінності, як «здоров'я»(4,00), «прив'язаність та любов»(4,26). Середній показник в ієрархії цінностей: «автономність»(3,54), «міжособистісні контакти та спілкування»(3,56), «служіння людям»(3,46), «матеріальний успіх»(3,45), «привабливість»(3,44). Найменш вагомими виявились для дівчат «свобода, відкритість, демократія у суспільстві» (3,40). Інші цінності не визначають життєву позицію дівчат.

Хлопці показали більшу спрямованість на «здоров'я» (4,28). Серед основних цінностей, які визначають ядро цінностей для хлопців даної групи, визначені такі: «багатство духовної культури» (3,84), «привабливість» (3,84), «автономність» (3,78), «влада та вплив» (3,70). Також досить значні показники у: «прив'язаності, любові» (3,65), «міжособистісні контакти та спілкування у суспільстві» (3,62), «особистісне зростання» (3,60), «свобода, відкритість демократія» (3,52), «безпека та захищеність» (3,50). Найменш цінними постають такі цінності, як «матеріальний успіх» (3,47), «служіння людям» (3,40), «почуття задоволення» (3,34), «відомість» (3,20).

Як бачимо, деякі відповіді у тестах вступають у протиріччя. Зокрема, за одним тестом пріоритетними обирають матеріальні цінності, за іншим – духовні. Для визначення їх реальної переваги слід провести додаткову діагностику за допомогою таких методів як бесіда та спостереження.

Але загалом у групи підлітків найбільш значимі цінності особистісного, а не суспільного характеру, що можна пояснити віковими особливостями розвитку, ситуацією у суспільстві та потребою більше уваги приділяти формуванню суспільних цінностей у процесі виховної роботи.

Список використаних джерел:

1. Немов Р. С. Психология. / Р. С. Немов. – Москва: Владос, 1998. – 654с.
2. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации // Социол. Исследования. - 2002. - № 1. – С.47-54.
3. Крапивская Л. В. Личность и ее ценностные ориентации / Л. В. Крапивская. - Москва, 1983 – 342с.

4. Волков Б.С. Психология юности и молодости/ Б. С. Волков.- Москва: Трикста, 2006.-256с.
5. Кон И. С. В поисках себя: личность и ее самосознание / И. С. Кон. - Москва, 1984 с. – 335с.
6. Артюхова Ю.В. Ценности и воспитание / Ю.В. Артюхова // Педагогика. - 1999р. - № 4 – С.117-121.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія особистості і спілкування//Л. Орбан-Лембрік. - Київ: Либідь,2004-576с.
8. Хмелів Є. Дослідження ціннісних орієнтації учнів середніх і старших класів/ Є. Хмелів // Виховання школярів. - 2001 - № 8. - С.10-13.
9. Эскакусто Т. В. Тренинг позитивного мышления. Коррекция счастья и благополучия / Т. В. Эскакусто. – Ростов н/Д: Феникс, 2012. – 427с.

УДК 159.9

Ковальова А. Ю.

Гендерний розвиток дітей дошкільного віку

Анотація. В статті висвітлено суть і зміст гендерного розвитку дітей дошкільного віку в педагогічній психології, його завдання й принципи. Проаналізовано подібності та відмінності формування гендерних уявлень хлопчиків і дівчаток дошкільного віку. Розглянуто поняття гендер, гендерне виховання, маскуліність і фемінність, гіпергендерні чоловіки, гіпергендерні жінки, гендерна ідентичність, гендерні уявлення.

Ключові слова: гендер, гендерне виховання, гендерна ідентичність, гендерні уявлення, маскуліність і фемінність, гіпергендерні чоловіки, гіпергендерні жінки.

Аннотация. В статье отражена суть и содержание гендерного развития детей дошкольного возраста в педагогической психологии, его задачи и принципы. Проанализированы сходства и различия формирования гендерных представлений мальчиков и девочек дошкольного возраста. Рассмотрены понятия гендер, гендерное воспитание, маскулинность, гипергендерные мужчины, гипергендерные женщины, гендерная идентичность, гендерные представления.

Ключевые слова: гендер, гендерне воспитание, гендерная идентичность, гендерные представления, маскулинность, феминность, гипергендерные мужчины, гипергендерные женщины.

Summary. In the article the essence and content of gender development of preschool children in educational psychology, its objectives and principles. Analyzed the similarities and differences of gender representations forming boys and girls preschool age. The concept of gender, gender education, masculinity, hiperhenderni men, hiperhenderni women, gender identity, gender representation.

Keywords: gender, gender education, gender identity, gender representation, masculinity, hiperhenderni men, hiperhenderni women.